

розкриттю особистісних якостей, розвиває комунікабельність, толерантність. У процесі такого навчання студенти мають можливість брати активну участь в історичних подіях, розвивають емпатію, формують особистісне ставлення до історичного минулого.

Отже, сучасні підходи до викладання історії дають можливість якнайкраще розвинути дослідницькі уміння і навички вихованців, надати їх історичному мисленню критичності, зваженості та багатовимірності. Вони якнайкраще відповідають потребам мотивації їх академічної активності, розвитку творчого потенціалу та самореалізації їх особистостей. Заняття з використанням інноваційних методів навчання об'єднані комплексною дидактичною метою – на творчому рівні студенти не лише отримують достатній фундамент академічних знань, але й чималий досвід творчої діяльності (аналітичної, пошукової, моделюючої) та раціональної організації праці.

Таким чином, формування демократичної держави і громадянського суспільства визначають нові завдання історичної освіти. Історія людини і людства становить основу гуманітарного знання, формуючи багатоманітну картину соціального, морального та комунікативного досвіду людей. Відтак головною метою історичної освіти є розвиток історичного мислення як основи світорозу-

міння, формування активної громадянської позиції, виховання ціннісно-орієнтованої особистості, здатної до самореалізації в умовах сучасної соціокультурної ситуації.

Щоб досягти результативності у процесі модернізації історичної освіти, необхідні нові підходи до вивчення і викладання історії, що стимулюють студентів мислити критично, формувати самостійні судження і думки, засвоювати демократичні навички і відносини.

1. Галлагер К. Викладання історії в контексті сприяння демократичним цінностям і терпимості / Пер. з англ. – К., 1998.
2. Історія для громадянина / В. Горбатенко, П. Вербицька та ін. – Львів, 2003.
3. Мисан В. Особливості роботи з текстовими історичними джерелами // Сучасні підходи до історичної освіти / Уклад. І. Костюк, П. Кендзьор. – Львів, 2004. – С.68–77.
4. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К., 2003.
5. Удод О. Історія повсякденності як методологічна проблема / "Доба". – 2002. – № 3. – С. 6–15.
6. Яковенко Н. Історик є невеличким джерелом // Дзеркало тижня. – 2004. – № 42(517). – С. 21
7. Council of Europe Recommendations, on history teaching in the twenty-first century. – Strasbourg, 2001.
8. Robert Stradling. Teaching 20th century European History. Council of Europe Publishing, 2001.

УДК 94(477)''18/19'': 355.4

М.Й. Петрович

Національний університет "Львівська політехніка",
Інститут гуманітарних і соціальних наук

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОФЕСІЙНОГО ТЕАТРУ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

© Петрович М.Й., 2005

Досліджено історичні витоки формування та становлення професійного Українського театру в Східній Галичині в кінці XVIII і XIX ст.

Historic sources of the formation and development of the professional Ukrainian theatre in Eastern Galicia at the end of the XVIIIth and in the XIXth centuries were studied and analysed.

Одним з актуальних завдань в культурному житті українців Східної Галичини в середині XIX ст. стало створення професійного українського театру як важливого чинника духовного життя нації.

У вітчизняній історичній науковій літературі є ряд праць, в яких висвітлюються театральні процеси у Східній Галичині і їх роль у національно-культурному житті краю. Тут буде доречним відзначити насамперед низку

фундаментальних праць І. Франка, а також відомих істориків Д. Антоновича, О. Кисіля, С. Чернецького, Р. Пилипчука та інших. Вони переважно стосуються мистецько-естетичних проблем українського галицького театру, його кадрового потенціалу, фінансового і матеріального забезпечення та проблем формування репертуару. В радянський період з політичних та ідеологічних міркувань питання діяльності українського театру у Східній Галичині замовчувалися і не досліджувалися. Особливо це стосується періоду існування Другої Речі Посполитої.

З огляду на зазначене актуальним є завдання дослідження значущості театрального життя у суспільно-політичних і культурних процесах за цей період, висвітлення історичних передумов, які спонукали відомі верстви українського суспільства Східної Галичини розгорнути масштабну роботу, спрямовану на створення професійного українського театру та фінансове і організаційне забезпечення його діяльності.

У кінці XVIII ст., після кількарядового перекроювання великими державами карти Східної Європи, Україна надовго втрачає не тільки державність, незалежність, а й територіальну цілісність. Так, між Австро-Угорською і Російською імперіями українці починають жити по різні боки не лише кордонів, а й цивілізацій, що позначається на формуванні особливостей їхнього історичного досвіду, ментальності. Однак незмінними залишаються національна і духовна єдність та прагнення єдиної держави. Політичний, економічний та національний гніт, що був особливо жорстоким на території Російської імперії з її поліцейським режимом та азіатською деспотією, не зможуть знищити національну самосвідомість українців, що опиралася на багатовікову історію Київської Русі-України, героїчної Козаччини, високі духовні і культурні традиції. Непереможність національної ідентичності була такою сильною, що пододала навіть намагання Московщини відібрати у народу національне ім'я та історію.

Українці, які проживали на західно-українських землях, що були під володінням Австрії, у кінці XVIII ст. опиняються у вирі європейських демократизаційних процесів,

зумовлених зростаючими ринковими відносинами та суспільними тенденціями.

Революційні потрясіння 1848–1849 рр. у більшості європейських країн стають новим поштовхом для демократичних реформ у суспільстві.

Згідно з імператорським указом від 17 квітня 1848 р. селяни у Галичині звільняються від будь-яких повинностей на користь дідачів, що зумовлює широку участь народних мас у політичному житті, розпочинається становлення громадянського суспільства.

Від 25 квітня 1848 р. Австрія була проголошена конституційною монархією, в якій законодавчу владу мали виконувати спільно імператор і парламент. Були задекларовані демократичні свободи (свобода особи, совісті і віросповідання, друку, зборів, гласність суду, відповідальність міністерств перед парламентом тощо), усім народам гарантовано непохитність їх національної мови.

Невід'ємною складовою частиною революцій стали визвольні змагання багатьох народів Східної і Центральної Європи. Звідси пішла назва революції як “Весна народів”. За відродження власної національної держави боролися поляки, угорці та чехи. Інші народи, серед них слов'янські (словаки, серби, словенці), а також румуни, домагалися щонайменше автономії як першого кроку до національного державного самоствердження. Серед тих народів були й українці Східної Галичини, в якій відбулося велике піднесення українського національного руху та набуття цим рухом політичного характеру. Центром руху став Львів, де знаходилась найбільша кількість інтелігенції. Так, вже 2 травня 1848 року у Львові була заснована перша українська легальна політична організація – Головна Руська Рада. Її друкованим органом стає перша в Україні газета українською мовою, що почала виходити з 15 травня 1848 року, – “Зоря Галицька”. В її першому номері публікується відозва до українського народу такого змісту: “Ми, русини галицькі, належимо до великого руського народу, котрий одним говорить язиком і налічує 15 мільйонів, з котрого півтретя мільйона землю Галицьку замешкує” [1]. Таким чином, у Львові було офіційно проголошено про те, що наддніпрянські і галицькі українці – одна нація. У відповідь на

вимоги галицьких українців у петиції на ім'я імператора Фердинанда II від 19 квітня 1848 р., уряд імперії 9 травня 1848 р. дає згоду на викладання українською мовою в народних школах, а 31 серпня 1848 р. оголошує про введення викладання української мови як факультативного, а з 4 грудня 1848 р. і 8 січня 1849 р. – як обов'язкового предмета в гімназіях. Уже 13 вересня 1848 р. з'являється імператорський указ про відкриття кафедри української мови у Львівському університеті, професором якої на початку 1849 р. стає Я. Головацький. Також поширюється вимога запровадження української мови в діловодстві установ, військовому вишколі та написання українською мовою назв населених пунктів, площ і вулиць Львова та інших галицьких міст.

Ці освітньо-мовні реформи не можуть не привести до активізації літературного і культурного життя, посилення інтересу до нової української літератури, особливо наддніпрянської. Так, у 1849 р. І. Боришкевич видає у Львові повість Г. Квітки-Основ'яненка “Маруся”, Я. Головацький перекладає українською мовою повість “Тарас Бульба” М. Гоголя, яка виходить друком у Львові в 1850 р. Велику роль у пошкваленні літературного і культурного життя відіграють засновані в той час перші українські галицькі газети: “Зоря Галицька” (редактор А. Павенський), “Галичоруський вісник” (редактор М. Устиянович), “Новини” та “Пчола” (редактор І. Гушалевиц). У деяких з них подається інформація про громадсько-культурне життя у Наддніпрянщині, зокрема, про Кирило-Мефодіївське товариство та його учасника – Т.Г. Шевченка. Ці публікації підтверджують нерозривність духовних зв'язків поділеного між двома імперіями українського народу, безперервність його волелюбних і державних прагнень, постійний інтерес галичан до подій і процесів на Наддніпрянщині, яку вони з гордістю і любов'ю, як свою велику духовну батьківщину, називають Великою Україною.

В умовах культурного піднесення, викликаного демократизацією політичного і суспільного життя, у Львові починає розгортатися аматорський театральний рух, перші кроки якого були пов'язані з драматургією Наддніпрянської України. 26 жовтня 1846 р. група аматорів у Львові поставила перероблену

І. Озаркевичем “Наталку Полтавку” І. Котляревського під назвою “Дівка на виданню”, або “На милування нема силування”. 24 лютого 1849 року була поставлена п'єса Г. Квітки-Основ'яненка “Москаль-чарівник”. Ці вистави не тільки викликали патріотичні почуття і любов до рідної культури в українців, але й користувалися великим успіхом у глядачів, серед яких були представники усіх національностей, що заселяли Галичину. Досягнення аматорського театру у 1848–1849 рр. стали важливою передумовою для подальшого розвитку театральної діяльності, що привело до створення у Львові у 1864 р. першого в Галичині професійного українського театру.

У середині XIX ст. в Австрійській імперії відбуваються політичні та економічні зміни, які безпосередньо позначилися на формуванні суспільно-політичного, культурного і господарського життя галицьких українців. У 1867 р. Австрія стає дуалістичною Австро-Угорською імперією і з прийняттям у 1867 р. грудневої конституції перетворюється у конституційну монархію з відновленим конституційно-парламентським правлінням. Конституція декларувала недоторканість свободи, житла і власності, свободу слова і друку, право спілок і зборів, рівність національностей і мов у школі, установах та громадському житті, надавала обмежену автономію окремим краям. Найбільшою з усіх провінцій за територією і населенням була Галичина, яка офіційно називалася Королівство Галичини і Лодомерії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцімським і Заторським зі столицею у Львові. Дві третини королівства займали етнічні українські землі, західну його частину становили польські території. У тому ж 1867 році (формально у 1861 р.) Галичина отримала широку автономію – найбільшу серед інших провінцій імперії.

Велику роль у житті галицьких українців відіграє впровадження в дію у 1860–70-х роках реформи, згідно з якою школи переходять у відання освітніх органів, забезпечується обов'язкове початкове безкоштовне навчання дітей рідною мовою, завдяки чому у 1868–1869 рр. в Галичині було вже 1293 державні початкові школи з українською мовою навчання. Почали функціонувати перші українські гімназії у Львові (1874–1878 рр.), у Перемишлі (1868 р.),

відкриваються нові україномовні кафедри у Львівському університеті [2, с. 149]. Все це сприяло виникненню нового молодого покоління української інтелігенції (вчителів, письменників, журналістів, юристів, лікарів, студентів), яка стала потужним носієм національної ідеї, продовжувачем традицій національного руху попередніх десятиліть. У 1860-х роках започатковується новий, так званий народовський напрямок національного руху, що стояв на ґрунті національного самоутвердження, єдності українців Галичини і Наддніпрянщини. Молодь Галичини перебуває під величезним впливом Т.Г. Шевченка, чий твори породжують справжню революцію в свідомості українців. З'являється велике захоплення пам'ятками козацької слави, навіть мода вдягатися на козацький манер, у літературу й журналістику впроваджується народна мова і український правопис (Кулішівка). З цих років і назавжди у свідомості галичан "Кобзар" Т.Г. Шевченка стає національним Євангелієм, а Наддніпрянщина – "Землею обітваною". Народовський рух відтісняє далеко на задній план реакційне москвофільство, яке заперечувало існування всього українського, особливо окремішньої мови і літератури, закликало приєднання Галичини до Російської імперії. Базою народовського руху стають редакції львівських часописів, більшість яких починають виходити у 60-ті роки: "Вечорниці" (1862 р.), "Мета" (1863 р.), "Нива" (1865 р.), "Русалка" (1866 р.), "Русь" (1867 р.). Створюються нові громадські організації, серед яких товариство "Руська Бесіда" (1861 р.), "Просвіта" (1868 р.), яке займалося виданням популярної літератури і організацією читалень по селах, товариство ім. Шевченка (1873 р.). На сторінках галицьких газет друкуються твори представників духовної еліти Наддніпрянщини, які не мали змоги вільно друкуватися в Російській імперії.

У царській Росії 18 липня 1863 р. був виданий Валуєвський указ, який не тільки забороняв появу будь-яких книжок українською мовою і навчання нею, як "ворожих Росії і загибельних для Малоросії", але й стверджував, що самої української мови і України "не було, немає і бути не може". Заборонено було навіть Євангеліє українською мовою (переклад Ф. Морачевського) як "шкідливе й

небезпечне" [3, с. 273]. У середині 70-х років XIX ст. в Петербурзі була створена таємна урядова комісія, яка постановила, що "допустити окрему літературу простонародним українським наріччям означало б покласти тривкий ґрунт для переконання у можливості відокремлення, хоча б і в далекому майбутньому, України від Росії" [4, с. 273]. Відтак 18 травня 1876 р. Олександр II підписав ганебний указ, яким заборонялося не тільки друкувати українською мовою оригінальні та перекладні твори (навіть тексти до нот), а й завозити в межі Російської імперії такі книги і брошури, надруковані за кордоном. Також заборонялися українські театральні вистави і концерти українською мовою. Отже, на тлі законів азійського дикунства Московської імперії, Галичина стає справжнім духовним п'ємнтом української нації, свого роду культурним арсеналом, де створювались і удосконалювались засоби національного, культурного і політико-суспільного відродження українського народу.

Так, у 1864 р. на хвилі духовного піднесення у Галичину знову повертається думка, яка існувала ще в кінці 40-х років під враженням аматорських вистав у Львові, Перемишлі та Коломиї, про створення українського професійного театру. Ця ідея зародилася у новоствореному товаристві "Руська Бесіда", на одному з перших засідань якого було ухвалено заснувати перший український театр. У товаристві створюється окремий театральний відділ, якому безпосередньо доручається ведення цієї справи. Комітет відділу, отримавши від властей (керівництва поліції, військової команди і намісництва) дозвіл на збирання коштів на створення театру, звертається до українців Галичини з проханням про пожертви. Відгук на цей заклик стає масовим. З усіх сторін краю починають надходити кошти, переважно по одному гульдену або менше, які висилають не тільки русини, а й німці, поляки. Так, у 1863 р. було зібрано 1345 гульденів і 61 крону, у 1864 р. – 1392 гульдени і 88 крон. "Тодішній директор німецького театру Шмідт до Великодня 1870 р. дозволив вистави по 25 зл. австрійських від кожної вистави, за винятком перших дванадцяти, від яких платили по 15 зл. (Звіт Театрального відділу "Руської бесіди" за 1863 рік ст. I)

[4, с. 104]. Знаменитий декоратор польської сцени Людвік Польшман готував декорації, капельмейстер польського театру Ляйбольд Шмацезинський робив вправи з оркестром. Омелян Бачинський готував молодих прихильників драматичного мистецтва, знайомив їх практично з тасмниціями акторського знання. З дирекції поліції прийшов поданий до цензури примірник з дозволом німецькою мовою: “На основі високого декрету президії намісництва від 18 березня ч. 3900/Пр українському театральному комітетові дається дозвіл виставити на українській сцені, яка має відкритися в Народному домі, “Марусю”, малоруську мелодраму Григорія Основ’яненка. Ц.-к. поліційна дирекція. Львів, 22 березня 1864 року” (з цензурного примірника “Марусі”, тепер у бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка). Політично-технічна комісія оглянула залу Народного дому і, крім дрібних застережень щодо безпеки від вогню, визнала її за придатну на театральні вистави” [5, с. 104]. Так, завдяки активній діяльності Театрального відділу товариства “Руська Бесіда” і підтримці галицького населення повстає український театр в Галичині.

29 березня 1864 р. на сцені Народного дому виставою “Маруся” з переробленої О. Голембовським повісті Г. Квітки-Основ’яненка розпочинає свою діяльність перший український професійний театр, який отримав назву Народний Театр Товариства “Руська Бесіда”. Ця назва театру протримається до 1916 р., коли театр перейменують на “Українську Бесіду”.

Вистава перевершила всі очікування, своїм успіхом поставила український театр на високий мистецький рівень. Вона стала важливою подією у громадському житті. Свідченням цього є великий резонанс у тодішній місцевій пресі. У рецензії польського “Przeglądu” за 2 квітня 1864 р. писалося: “Бачинська (Маруся) виявила тип молоді, скромної і чесної української селянки з надзвичайною правдою, в її грі були продумані всі подробиці, кожен жест, кожне слово – так вона вірно відчула й відтворила характер, так поглибила душу тих дівчат з-під сільської стріхи, що й у хвилі найбільших радощів мають на чолі тінь меланхолії й душевної туги. Кожний театр із заздрістю може дивитися на українську сцену, яка має змогу величатися

такою артисткою!”. У такому ж дусі писали “Gazeta Narodowa” (ч. 73, 1864), “Dziennik Literacki” (ч. 71, 1864), “Lemerg Zeitung” (ч. 31, 1864), “Krakauer Zeitung” (ч. 35, допис зі Львова), віденська “Ost und West” (1864 ч. 21, с. 148). Так, український театр стає популярним в Галичині, польські провінціальні трупи (наприклад, трупа Лобойка) починають давати українські вистави, на польській столичній сцені ставлять двомовні твори [6, с. 108].

У репертуарі театру “Руська Бесіда”, крім “Марусі” Г. Квітки-Основ’яненка, з’являються також “Сватання на Гончарівці”, “Наталка Полтавка” і “Москаль-чарівник” І. Котляревського, “Назар Стодоля” Т. Шевченка. З дрібніших творів ставляться: “Покійник Опанас” А. Яновського, “Бувальщина” А. Вельсовського, “Кум-мірошник”, або “Сатана в бочці” В. Дмитренка, А. Євасенка-Захарченка “Один порадував, а другий потішив”. Також ставляться перекладні твори, наприклад, “Веховинці” Й. Коженювського та інші. Вистави були ретельно підготовлені, відрізнялись якісною акторською грою, що приваблювало у театр не лише українську публіку, а й велику кількість німців і поляків.

У 1865 році з 29 січня до 13 березня театр “Руська Бесіда” гастролює у Перемишлі, де дає двадцять вистав. Організацією гастролей займається тамтешній делегат Театрального відділу, радник окружного суду Василь Ковальський. На двадцять вистав було продано 1436 крісел і 3165 місць, дохід бруто становив 2291 гульден і 25 крон. Незважаючи на таке свідчення касового успіху, цікавими з погляду тодішньої галицької ментальності є зауваження В. Ковальського, які він зробив у своєму повідомленні керівництву товариства “Руська Бесіда” у Львові від 25 березня 1865 р. Зокрема він писав, що перемишлян неприсмно вражали такі слова на сцені, як: “брешеш”, “потилиця”, “люди виздыхали”, й радив “зречися цієї оригінальності, яка нам шкодить у сусідів, а нам самим на ніщо не придатна”. Також великий осуд тодішньої української громадськості викликало те, що “огидна горілка таку велику роллю грає на нашій сцені”. А насамперед, В. Ковальський рішуче вимагав пропустити незрозумілий і смішний для галичан вступ у “Сватанні на Гончарівці”, де Олекса хвалив панщину [7, с. 111–112].

Театр “Руська Бесіда” утверджується у своїй професійній діяльності. У 1865 р. упорядковуються питання, пов’язані з оплатою праці акторів. Замість поодиноких винагород встановлюється фіксована місячна платня на основі договору між Театральним відділом “Бесіди” й акторами театру. “Обоє Бачинські 50 гульденів і половину доходів, Сорочковський має 40 гульденів місячно, усі інші по 20, а то і менше, з артисток Лукасевичівна – 25 г., Смолинська, Спринь і Богданівна – 10 г., а наймолодша Квітовська – 6 гульденів на місяць” [8, с. 116].

Результативність діяльності трупі “Руської Бесіди” під керівництвом режисера О. Бачинського підтверджує опис у Львівській газеті “Слово”: “Бачинський привіз із собою багатий сценічний репертуар, що складався з близько 70 українських драматичних творів, які на Україні від часів Котляревського з успіхом представлялися” [9].

Галицький український театр з моменту свого створення був не тільки яскравим свідченням духовної і культурної єдності галицьких русинів з Наддніпрянською Україною, а й вагомим поштовхом до розвитку національної культури. Так, постановою Театрального відділу товариства “Руська Бесіда” від 22 лютого 1864 року, оголошується конкурс на кращу драму і комедію, на що призначається чотири грошові нагороди, при умові, що надіслані на конкурс твори будуть духом і мовою щиро українські. У газеті “Зоря” за 1885 рік (ч. 25, с. 280) І. Франко потім напише: “Той конкурс був немов подув свіжого вітру в душній атмосфері тодішньої русько-української літератури; він порушив багато пильних, більше або менше талановитих рук до драматичної творчості” [10]. “Театральний відділ постановив згідно з пропозицією журі визнати першу нагороду (100 гульд.) мелодрамі “Підгір’яни” з умовою, що одна половина премії припадає авторові І. Гулашевичу, друга – композиторові М. Вербицькому” [11, с. 116].

Треба сказати, що вимоги до рівня вистав театру “Руська Бесіда” та його репертуару з боку галицької публіки і преси від самого початку були високими. Вже після ейфорії, що панувала на перших виставах, з’являються роздуми і рекомендації на сторінках тодішньої преси щодо майбутнього розвитку української

сцени. Так, уже після гастролей театру у Перемишлі, весною 1865 р. львівська газета “Слово” писала: “Пора кинутися руським поетичним талантам передовсім на перекладання славніших драматичних творів: Шекспіра, Кальдерона, Корнеля, Гете, Міллера, Фредра та інших славних європейських драматургів, – раз, щоб цими перекладами підтримати руську сцену, а опісля, щоб себе і других образувати й приготувати до оригінальної обробітки трагічних і комічних яв як з рідної історії, а іменно з пребагатого на геройські і трагічні події козацького життя. А давно вже дожидає наша геройська козащина поета, щоб її живцем перед нащадками змалював у драмах так як покійний наш Кобзар Шевченко відкрив її у своїх епічних поезіях” [12].

Між тим існування театру “Руська Бесіда” було непростим. Він не мав свого приміщення, що обумовлювало часті роз’їзди провінцією, знижувало мистецький рівень вистав, а відтак позначалося на касових зборах. У Львові ж потрібно було відповідати вибагливості столичної публіки, яка мала змогу порівнювати “Руську Бесіду” з німецьким театром і новим польським театром графа Скарбка, який відкрився ще 28 березня 1842 р. [13, с. 56]. Польський театр мав своє приміщення, набагато кращі матеріальні умови свого розвитку. Так, завдяки графу Скарбку польський театр отримав знаменитого декоратора свого часу Людвіка Польмана, якого граф власним коштом вивчив в Бельгії, Голландії і Франції. Л. Польман був декоратором Львівських театрів понад 30 років, з яких понад 10 служив українській сцені. С. Чарнецький у своєму нарисі історії українського театру описує його знамениту декорацію до “Назара Стодолі”.

Для першого періоду існування українського театру характерне не завжди вміле керування сценою керівників Театрального відділу товариства “Руська Бесіда”, особливо до 1882 р., коли стосунки з директорами театру стали регулюватися відповідною угодою.

Перший директор “Руської Бесіди” О. Бачинський (1864–1867), незважаючи на перші успіхи театру, не зміг забезпечити його подальше існування на високій стартовій ноті. Окрім об’єктивних обставин, велику роль у цьому зіграло ставлення власних майнових інтересів і акторських амбіцій дружини,

актриси Бачинської, вище за інтереси самого театру. Внаслідок цього театр залишили кращі виконавці, рівень вистав знижувався, зменшувалися грошові надходження. У 1867 р. О. Бачинський, забравши з собою частину акторів і все театральне майно, полишає “Руську Бесіду” і виїжджає до Кам’янець-Подільського, де стає директором тамтешнього театру. У 1881 році він знову повертається до Львова і очолює “Руську Бесіду”, яка тоді опинилася без керівництва, але після довгих років, проведених у провінції, уже не може налагодити належне керівництво Львівським театром, контроль над яким здійснював Театральний відділ “Руської Бесіди” і Артистична комісія Крайового Сейму, що виділив тоді велику допомогу театру (4000 гульденів). Не дуже вдалим виявляється і керівництво театром у 1869–1873 рр. Моленцьким. Цього разу проблеми виникають внаслідок виявів москвофільства, під впливом якого був Моленцький, а особливо його дружина, артистка Моленцька. Вистави, які відбувались ламаною мовою відштовхують публіку, однаково викликаючи обурення і неприязнь як у русинської, так і польської громадськості. З’явилися негативні відгуки у пресі, театр звинувачують у пропаганді “московщини”. Незважаючи на допомогу керівників товариства “Руська Бесіда” в організації приміщень для вистав, а також того, що Народний дім надавав приміщення для вистав безкоштовно, публіка бойкотує театр, різко зменшуються касові надходження. Керівництву “Руської Бесіди” довелося остаточно звільнити Моленцького у 1873 р., виправдовуючись перед Крайовим відділом, “що таки між русинами знайшлися люди, котрі замість підпомагати народну сцену, почали систематично працювати над знищенням такої важної інституції. Люди, котрі від довшого вже часу працювали над загладою всіх щиро народних установ, зачали визискувати для своїх цілей забаганки жінки Моленцького й доводити закулісними інтригами до чимраз більших непорядків на нашій сцені” [14, с. 122].

1 січня 1874 р. “Руська Бесіда” віддає театр під керівну опіку артистки Т. Романович, яка була не тільки хорошою артисткою, а й виявилася енергійним і дбайливим директором. Так, завдяки їй, у 1875 році на один сезон в

Галичину приїжджає Марко Кропивницький, який з великим успіхом працює актором і режисером у “Руській Бесіді”. Після його від’їзду в репертуарі театру надовго залишаються написані ним твори: “Актор Синичка” (1875 р.), “Пошились у дурні”, “Невольник” (1887 р.), “Дай серцю волю, заведе в неволю”, “Глитай” (1885 р.).

Варто зазначити, що дирекція, очолювана Т. Романович, ґрунтовно займалася репертуаром. Крім української драматургії, у 1878 р. на сцені з’являються твори М. Гоголя “Ревізор із Петербурга” та “Одруження”, “Французькі селяни” Вікторієни Сарду. Разом з тим, керівництво товариства “Руська Бесіда” дбайливо ставиться до свого театру, допомагає йому матеріально. Театр функціонує на високому професійному рівні. Дирекція польського театру графа Скарбка запрошує український театр з виставами “Наталка Полтавка”, “Школяр на мандрівці” та “Сватання на селі” виступати на їхній сцені. Український театр сприймається з великим захопленням усією львівською громадою.

Найбільшого розвитку у період свого становлення український театр досягає під керівництвом директорів І. Біберовича та І. Гриневецького, які керували сценою “Руської Бесіди” у 1882–1889 рр. Передаючи театр новим директорам, керівництво товариства “Руська Бесіда” підписує з ними угоду, у якій визначає коло їхніх прав та обов’язків. Характерно, що умови цієї угоди проіснували з незначними змінами аж до 1913 р. С. Чарнецький подає опис цієї угоди у своєму нарисі “Історія українського театру в Галичині”. Цікаво, що крім організаційних, дисциплінарних та господарських аспектів, угода містить вимогу керівників товариства, щоб на сцені та в афішах “було уживано язика руського, чисто народного, якого уживає товариство “Просвіта” в своїх виданнях”, а ставити вистави іншими мовами категорично заборонялося [15, с. 131]. Театральний відділ надав театру грошову допомогу в сумі 3000 зл. австрійських з умовою, що всі пункти контракту будуть дотримані [16, с. 133].

Під керуванням І. Гриневецького та І. Біберовича український театр піднімається на найвищий рівень з моменту його заснування. Тут особливо важливу роль відіграє вдала

співпраця між високоосвіченою артистичною особистістю І. Гринецького, який визначає творчий напрям театру, та І. Біберовичем – прекрасним адміністратором.

“Репертуар часів управи Гринецького–Біберовича залишиться назавжди красномовним свідомством і пам’яткою тодішньої артистичної культури та високого рівня, на якому стояв театр. Тоді-то промовили зі сцени Омелян Огоновський, Корнило Устинович, Йосип Барвінський, Василь Ільницький і Федькович, прислужився сцені й Сидір Воробкевич. Їх твори – здебільшого історичні драми. Народ уперше почув зі сцени велику пісню про минуле, вперше побачив на сцені великі легенди своєї давнини, славні події своєї історії. (О. Огоновський “Федько Острозький”, “Гальшка Острозька”)” [17, с. 135].

У цей час репертуар театру поповнюється новими п’єсами наддніпрянських авторів, відносини з якими у 1880 році розгортає Театральний відділ товариства “Руська Бесіда”. Так, крім уже відомих п’єс М. Кропивницького: “Невольник”, “Пошились у дурні”, “Дай серцю волю, заведе в неволю”, “Глитай або ж павук”, з’являються п’єси М. Старицького “Не судилось”, “Ніч під Івана Купала”; І. Карпенка-Карого “Наймичка”, “Хто винен”, “Мартин Боруля” та “Сто тисяч”; Панаса Мирного “Діти неволі”. Починають ставити оперу: М. Лисенка “Різдвяна ніч” (1888 р.), “Утоплена” (1891 р.), І. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм” (1881 р.). Прихильно зустрічає публіка п’єси з життя галицької інтелігенції Г. Цеглинського: “На добродійні цілі” (1883 р.), “Тато на заручинах”, “Шляхта ходячкова” (1886 р.), “Соколи” (1884 р.), “Лихий день” (1886). Поволі, але систематично, вводиться на сцену драматургія європейських авторів, таких як Шіллер “Розбійники”, “Інтрига і любов”, Оне “Властитель гут”, Кляйста “Розбита ваза”, Островського “Гроза”, Гольдоні “Дивна пригода”, Розена “Ой ті мужчини”, Зудермана “Честь”, Фредра “Бога-тирська донька”, “Боротьба жінок” тощо. Ставляться модні тоді оперети Штрауса “Весела війна”, “Циганський барон”, Оффенбаха “Синьобородий”.

Характеризуючи діяльність українського театру за цей період, у газеті “Зоря” (1885, с. 283) І. Франко пише: “Театр панів Гринецького і

Біберовича в теперішнім стані сміло може рівнятися з найліпшими провінціальними театрами, які коли-небудь у нас були. Режисером єсть Гринецький, чоловік не тільки талановитий, а й посідаючий зовсім поважне фахове образование. За єго стараннем кожда штука появляється на сцені добре вистудійована і старанно виконана, що з похвалою підносить навіть польська печать, котра послідними часами – треба признати – ніколи вже не виступала ворожо проти жодного з руських театрів. Декорації, хоч не дуже багаті і пишні, вистарчають аж надто для маленької сцени і неперебірливої публіки провінціальної, костюми, особливо народні, переважно добрі й вірні, мова чиста і поправна, не виключаючи й акценту, котрий кожному не русинові, звичайно, чинить дуже великі труднощі. Працю ту признав Сейм Крайовий, підвисшаючи перед роком запо-могу (вишу) о 1000 зл. р.”. “Згадане підвищення допомоги наступило вже 18 жовтня 1883 року, коли Сейм ухвалив для театру на наступний 1884 рік 5000 зл. ав.” [18, с. 133].

27 березня 1889 року у Львові театр “Руська Бесіда” відзначає свій 25-літній ювілей. Святкування відбувається урочисто, театр вітають керівники товариства “Руська Бесіда”, представники галицької інтелігенції. “Зала “Фронзін” у старому будинку готелю Жоржа за годину перед святом була щільно заповнена. Головний оркестр 55 кавалерійського полку під диригуванням Бахо зіграв симфонію C-moll М. Вербицького. Після вийшов на сцену тодішній студент філології і виголосив свій вірш. Театральний хор проспівав кантату Вахнянина (на слова Олесницького). Згодом на сцені з’явилася делегація польських артистів театру графа Скарбка: Збоїнський, Валевський і Сокальський. За делегацію промовив Збоїнський і в прекрасних словах віддав поклін і дружній привіт українській дружині, котра серед невимовно важких умов служить рідному мистецтву, побажав якнайшвидше діждатися власного театрального будинку” [19, с. 138–139]. Ввечері при неймовірному напливі глядачів, грають “Марусю” Г. Квітки-Основ’яненка, виставу, з якої у 1864 р. розпочалася діяльність першого українського професійного театру не лише Галичини, а й всієї України.

За 25 років театр пройшов непростий шлях становлення і остаточно утвердився у своїй діяльності, користуючись заслуженою

славою, яку здобув високоякісним репертуаром, фаховою режисурою і талановитими акторськими силами. Театр тішився любов'ю і визнанням публіки, схвальними відгуками преси. Гастролі “Руської Бесіди” у деяких провінціальних містах не рідко перетворювалися на справжнє свято.

Таким чином, особливості розвитку культурного життя краю на тлі суспільно-політичного життя в Східній Галичині в умовах Австро-Угорської імперії кінця XVIII– першої половини XIX ст. демонструють зростання активності української інтелігенції, спрямованої на створення професійного українського театру. Це був перший історичний етап у діяльності українського театру Східної Галичини.

1. Газета “Зоря Галицька”.– Львів. – Ч. 1. 19.05.1848.
2. Zbigniew Fras *Galicja*. – Wrocław, 2003.
3. *Історія України / Під ред. В.А. Смоля // В.Ф. Свєрстюк, О.В. Гарань, О.І. Ужвій.* – К., 1997.
4. Чарнецький С. *Нарис історії Українського театру в Галичині.* – Львів, 1959.
5. Там само.
6. Там само.
7. Там само.
8. Там само.
9. Газета “Слово”. – Львів, 1865. – Ч. 16.
10. Газета “Зоря”. – Львів 1885. – Ч. 25.
11. Чарнецький С. *Нарис історії Українського театру в Галичині.* – Львів, 1959.
12. Газета “Слово”. – Львів, 1865. – Ч. 16.
13. Zbigniew Fras *Galicja*. – Wrocław, 2003.
14. Чарнецький С. *Нарис історії Українського театру в Галичині.* – Львів, 1959.
15. Там само.
16. Там само.
17. Там само.
18. Там само.
19. Там само.